

CHARAKTERYSTYKA WAD WYMOWY, SPOSÓB ICH ROZPOZNAWANIA ORAZ ZESTAW ĆWICZEŃ WSPOMAGAJĄCYCH TERAPIĘ LOGOPEDYCZNĄ

Czynniki wywołujące zaburzenia mowy są różne. Dzieli się je na wewnątrzpochodne (endogenne) i zewnątrzpochodne (środowiskowe, egzogenne). Bez względu na wiek pojawienia się, wszystkie zaburzenia negatywnie wpływają na kształtowanie się osobowości dziecka, a szczególnie na rozwój kontaktów społecznych. Prawie wszystkie dzieci z zaburzeniami mowy mają też kłopoty w nauce w zakresie czytania i pisania, dlatego ważne jest, by nauczyciele byli zorientowani w tym zagadnieniu. Mogą wtedy bowiem pomóc usuwać lżejsze przypadki we własnym zakresie i uwzględniać trudności dziecka w pracy z nim.

KLASYFIKACJA ZABURZEŃ MOWY

1. Kłopoty artykulacyjne wynikające z naśladownictwa złego wzoru mowy, nieprawidłowe nawyki utrwalone w okresie kształtowania się mowy (dyslalie): seplenienie, reranie, nieprawidłowe wymawianie głosek k, g, nosowanie.
2. Opóźnienie rozwoju słowno – pojęciowego: ubogi słownik dziecka, mało mówi i trudno nawiązuje kontakty, nie rozumie wielu pojęć, trudności w analizie słuchowej.
3. Brak dźwięczności w realizacji głosek dźwięcznych, wynikające z zaburzeń słuchu fonematycznego (fonemowego).
4. Zniekształcenie niektórych głosek, spowodowane niedosłuchem.
5. Jąkanie wynikające z różnych przyczyn np. koordynacji narządów: oddechowego, fonacyjnego i artykulacyjnego.

W polskiej literaturze wady wymowy przyporządkowane są do terminu **dyslalia**. Polega ona na niemożności prawidłowego wymawiania jednego, kilku lub wszystkich dźwięków. Dotyczy więc zaburzeń dźwiękowej strony języka objawiających się zniekształceniem głosek (ich deformacją), zastępowaniem (substytucją) bądź opuszczaniem (elizją), w wyniku czego brzmienie odbiega od ogólnie przyjętej normy wymawianiowej.

CHARAKTERYSTYKA WAD WYMOWY

SEPLENIENIE – to nieprawidłowa wymowa głosek szeregów: syczącego (s, z, c, dz), szumiącego (sz, ż, cz, dż) i ciszącego (ś, ź, ć, dź). Najczęściej spotykamy wadliwą realizację głosek sz, ż, cz, dż, które wymawiane są jak s, z, c, dz lub ś, ź, ć, dź jak sz, ż, cz, dż. Zdarza się, że są opuszczane lub zastępowane przez inną głoskę, np.: c – s, c – t, z – d, cz – t, sz – h

Przyczyny seplenienia:

- nieprawidłowa budowa anatomiczna narządów mowy
- niska sprawność ruchowa języka
- upośledzenie słuchu
- niedostateczne różnicowanie dźwięków
- naśladowanie złych wzorców
- niektóre choroby górnych dróg oddechowych

RERANIE – to nieprawidłowa realizacja głoski r, która bywa opuszczana, zastępowana przez inne głoski np. j, l lub dwugłoskę rl, a także wymawiana w sposób obcy polskiej fonetyce.

Przyczyny rerania:

- nieprawidłowa budowa narządów artykulacyjnych, głównie języka (zbyt duży, gruby, krótkie wiązadełko), anomalie podniebienia twardego (podniebienie gotyckie), anomalie zgryzowe (zgryz otwarty),
- niska sprawność języka,
- naśladowanie nieprawidłowych wzorców,
- niedostateczne słuchowe różnicowanie dźwięków.

MOWA BEZDŹWIĘCZNA – polega na wymawianiu głosek dźwięcznych bezdźwięcznie, czyli bez drgań wiązadeł głosowych np. woda – foda, żaba – szapa.

Przyczyny mowy bezdźwięcznej:

- niedokształcenie słuchu fonematycznego,
- niedosłuch,
- zakłócona praca mięśni wiązadeł głosowych,

Przy mowie bezdźwięcznej z reguły występuje obniżenie napięcia mięśniowego: wargi i policzki są wiotkie, głos jest zwykle cichy, monotony, bezbarwny.

KAPPACYZM I GAMMACYZM – to wady wymowy polegające na nieprawidłowej realizacji głosek k, g i ich miękkich odpowiedników.

Przyczyny kappacyzmu i grammacyzmu:

- niska sprawność ruchowa języka
- zła praca języka, zwłaszcza jego tylnej części, wynikająca z ograniczonych możliwości fizjologicznych.

NOSOWANIE – zachodzi wówczas, gdy głoski nosowe wymawiane są jako ustne (nosowanie zamknięte) lub odwrotnie - głoski ustne wymawiane są jako nosowe (nosowanie otwarte).

Przyczyny nosowania:

Nosowanie zamknięte

- niedrożność jamy nosowo – gardłowej spowodowane przerostem śluzówki nosa, obrzękiem przy ostrych i przewlekłych stanach kataralnych, przerostem trzeciego migdałka, skrzywieniem przegrody nosa. Warunkiem poprawy wymowy jest zlikwidowanie przyczyny (zabieg operacyjny lub leczenie stanów kataralnych);

Nosowanie otwarte

- zwykle są to rozszczepy podniebienia (czasem niewidoczne), krótkie podniebienie, a także nieprawidłowa praca zwierającego pierścienia gardłowego. Towarzyszą im często zniekształcenia szczęki górnej i rozszczep wargi górnej.

JĄKANIE – stanowi osobną grupę wad wymowy. Powstaje zwykle w wieku przedszkolnym, a ujawnia się wtórnie lub nasila w okresie dojrzewania. W toku kształtowania się wady wymowy jej rozumienie rozwija się szybciej niż umiejętność wysławiania. Reagując zwykle emocjonalnie, dziecko nie może należycie wyrazić swoich myśli. Czuje, że nie potrafi mówić płynnie, że musi powtarzać wyrazy dopóty, dopóki nie zjawi się inny wyraz, który nie sprawi mu trudności. Powstaje dysproporcja pomiędzy tym, co dziecko chciałoby, a co może powiedzieć. Jest to źródło napięć, które pogłębiają się przy braku rozumnej pomocy i życzliwości otoczenia. W warunkach pomyślnych jąkanie z czasem ustępuje. Jąkanie – polega na zaburzeniu koordynacji pracy narządów: fonacyjnego, oddechowego i artykulacyjnego wraz ze wzmożonym napięciem mięśni. Skurcze mięśni fonacyjnych uniemożliwiają zwanie więzadeł głosowych, które zaciskają się, a głos wydobywa się z trudem.

TERAPIA WAD WYMOWY ORAZ ĆWICZENIA WSPOMAGAJĄCE ARTYKULACJĘ

Terapia logopedyczna obejmuje:

- usuwanie zaburzeń mowy,
- przywracanie mowy w przypadku jej utraty,
- nauczanie mowy, która się nie wykształciła,
- wyrównywanie opóźnień rozwoju mowy,
- wypracowanie odpowiedniego poziomu sprawności językowej,
- likwidację przyczyn i skutków zaburzeń mowy, do których zalicza się zarówno psychologiczne, jak i pedagogiczne konsekwencje zaburzeń mowy.

Ćwiczenia oddechowe mają na celu pogłębienie oddechu, rozruszanie przepony i wydłużenie fazy wydechowej.

Przykłady:

- wdech przez nos, wydech ustami;
- unoszenie rąk w górę podczas wdechu, spokojne opuszczanie rąk przy wydechu;
- wdech i zdmuchiwanie płomienia świeczki (powoli, szybko) na wydechu;
- wydech wymawiając „s” z jednakową głośnością;
- dmuchanie na skrawki papieru, waciki, piłeczki;
- nadmuchiwanie balonów;
- gra na organkach, trąbce, gwizdku;
- puszczanie baniek mydlanych;
- naśladowanie głosów zwierząt z przeciąganiem dźwięku np. muuu, beee, kukurykuuu lub kilkakrotne powtarzanie np. ko – ko – ko, kwa – kwa – kwa itd.;

Przykłady ćwiczeń usprawniających narządy artykulacyjne (język i wargi):

- cmokanie, posyłanie całusów;
- szeroki uśmiech;
- dotykanie górnej wargi czubkiem języka;
- wysuwanie języka na brodę;
- kierowanie języka w kąciki ust;
- „mycie” górnych i dolnych zębów czubkiem języka;
- oblizywanie górnej i dolnej wargi czubkiem języka.

Ćwiczenia należy wykonywać przy szeroko otwartej buzi.

Opracowała: pedagog - logopeda mgr Magdalena Bieniak

Literatura:

1. *Elżbieta Chmielewska* – Logopedia. Poradnik dla nauczycieli i rodziców. Zabawy logopedyczne i nie tylko. Kielce 1997 r.
2. *Red. T. Gałkowski i G. Jastrzębowska* – Logopedia. Pytania i odpowiedzi. Opole 1999 r.
3. *Maria Wrzesińska* – Chcę poprawnie wymawiać – ćwiczenia logopedyczne. Poznań 1999 r.
4. *G. Demelowa* – Elementy logopedii. Warszawa 1979 r.